

University of Antwerp
| CRESC | Centre for Research on
Environmental and Social change

Moeilijk, maar niet onmogelijk: Naar een intelligente evaluatie van complexe sociaalwerkpraktijken

Peter Raeymaeckers & Elien Mathys

Peter.Raeymaeckers@uantwerpen.be

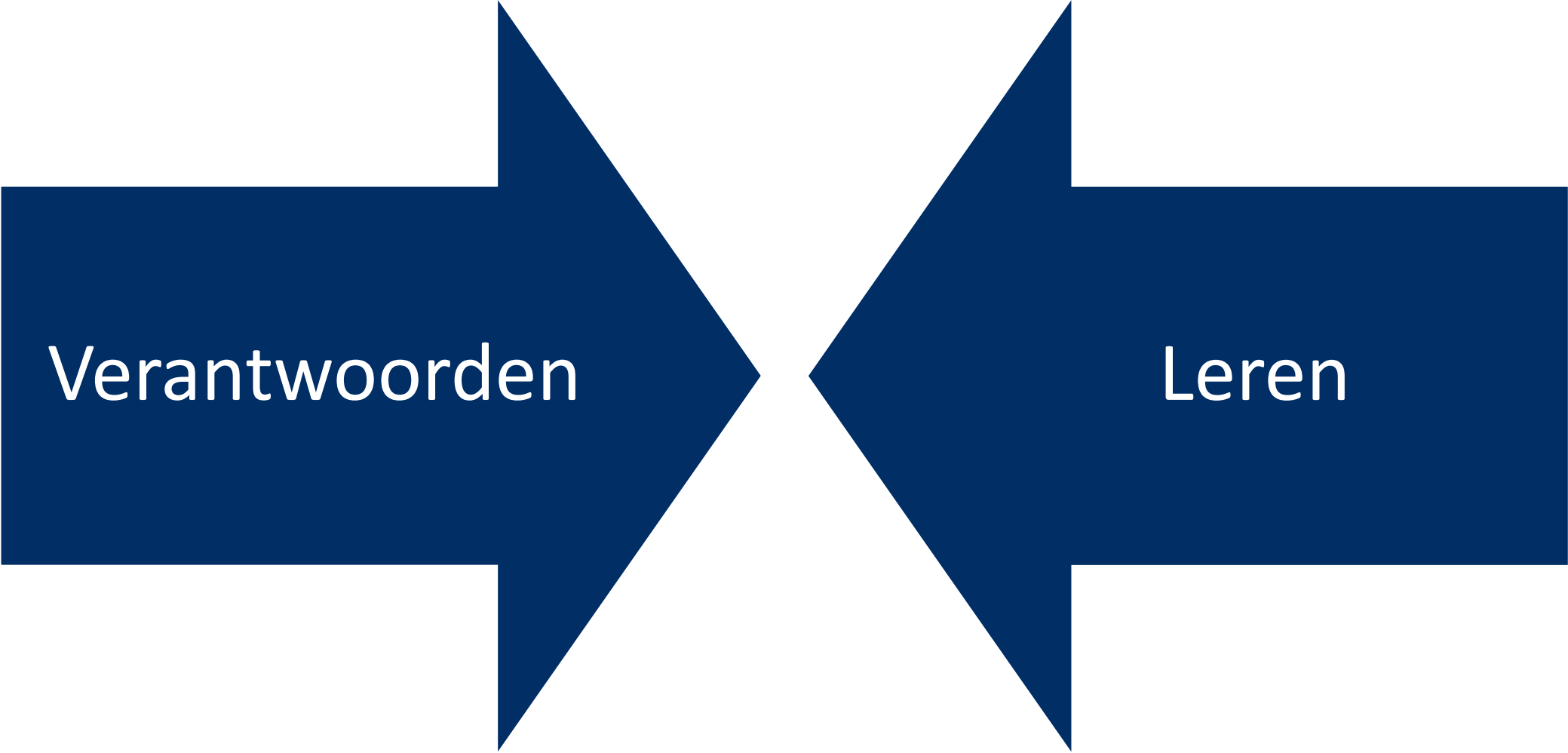
Elien.mathys@uantwerpen.be

Structuur

- **Leren versus verantwoorden**
 - **Uitdagingen bij het evalueren van complexe praktijken**
 - **Naar een eigen benadering**
 - **Een voorbeeld: evaluatieonderzoek naar 'de Stek'**
-
- **Centrale argument: verantwoording dient vanuit een leerperspectief te gebeuren**

Leren versus verantwoorden

- **Toenemende vraag om effectiviteit of meerwaarde van sociaalwerkpraktijken ‘aan te tonen’ = leren versus verantwoorden**
 - Externe druk: overheden, financiers en andere beroepsgroepen
 - Interne druk: profilering, identiteitsvorming en legitimering
- **Paradigma-shift richting *evidence-based practice***
 - Vanuit de veronderstelling om hiermee de kennis over de inhoud en resultaten, maar ook de efficiëntie van sociaalwerkpraktijken te verhogen

Verantwoorden

Leren

‘Evidence-based’ praktijken: 2 benaderingen

Verantwoorden tegenover externe actoren: attributie

- Focus op meetbare resultaten uitgedrukt in cijfers (indicatoren)
- Enkel die methodieken toepassen waarvan effectiviteit door onderzoek is aangetoond
- Bij voorkeur experimenteel onderzoek met een controlegroep
- Methodiek moet strikt gevolgd worden, geen ruimte voor eigen inbreng van de professional

Vindt heel wat weerklank bij beleidsmakers, managers en opdrachtgevers, omdat dit helpt om de praktijk te standaardiseren in effectief en efficiënt veronderstelde protocollen.

Leren in de organisatie: contributie

- Praktijken worden gemaakt door mensen: methodiek is belangrijk, maar niet alles bepalend
- Benadrukt dat niet elke praktijk voor elke cliënt (bv. gedetineerde) of binnen elke setting (bv. gevangenis) werkt
- houdt rekening met de vaak zeer specifieke contextfactoren die de uitkomsten van praktijken beïnvloeden
- Wat werkt, voor wie, waarom en onder welke omstandigheden?

Stelt dat absolute kennis over de “perfecte methodiek” onmogelijk is en wil het evaluatievraagstuk verruimen met als doelstelling om de eigenheid van de praktijk te capteren.

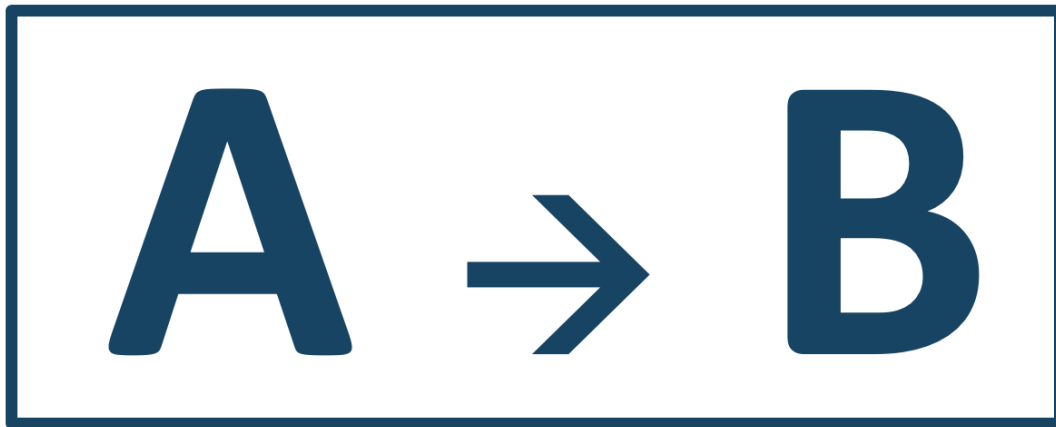
Complexiteit erkennen

Sociaalwerkpraktijken zijn 'complexe' en onzekere praktijken:

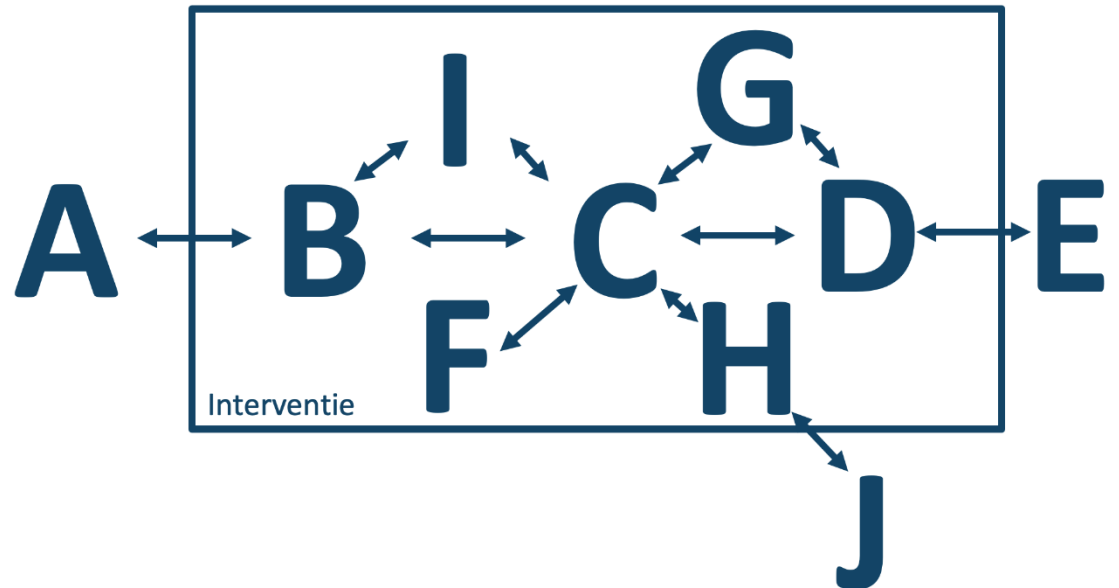
- Praktijken ontplooiën zich niet op basis van een stappenplan – ze zijn emergent cf. 'proceslogica' van het sociaal werk (bv. Generalisten in een wijkteam)
- Resultaten zijn moeilijk te voorspellen: cliënten zijn actief betrokken en zijn onderhevig aan tal van contextinvloeden (bv. woonbegeleiding)
- Sociaalwerkpraktijken worden vaak vormgegeven naast en met andere praktijken (GBO, 1G1P, Vroeg en nabij)

Complexiteit

- Simpele Interventies

- Complexe Interventies

Voorbeeld

- **Verantwoording via:**

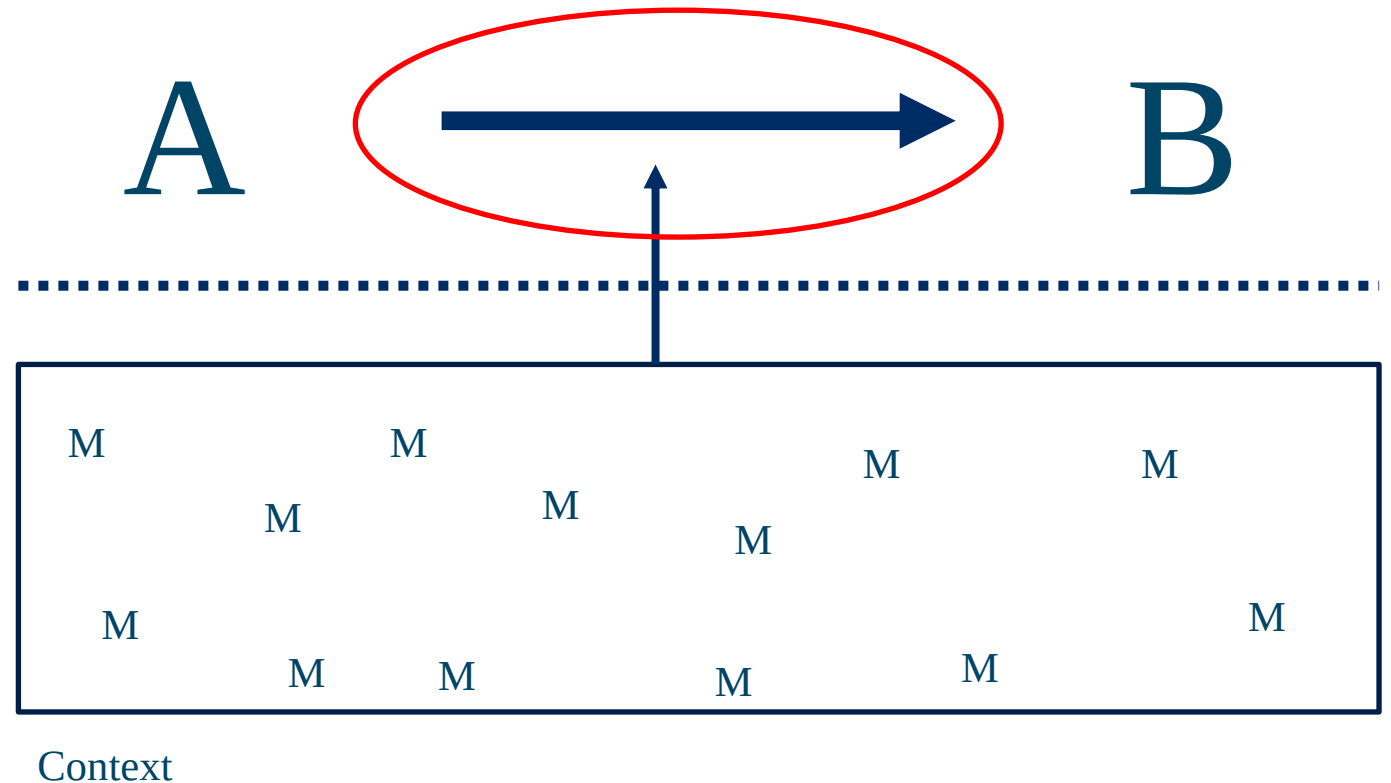
- Input-indicatoren: aantal deelnemers, aantal afhakers, aantal begeleidingen, enz...
- Outcome-indicatoren: effecten op het gebied van empowerment, zelfredzaamheid, rechten, (in)formeel netwerk...

- **Moeilijkheden:**

- Aantonen van causaliteit: is aantal/verbetering echt een resultaat van de praktijk, actie of interventie
- Wordt instrument of telling op eenzelfde manier gebruikt (zie onderzoek naar ZRM)

Een eigen kijk op causaliteit

- Een mechanisme biedt een verklaring waarom bepaalde 'events' zich voordoen
- Een mechanisme is niet rechtstreeks observeerbaar, maar enkel te benaderen door het vormen van theorie op basis van wat we observeren
- Welke mechanismen actief zijn, wordt bepaald door de context (open systeem)

Conclusie contributie vs. attributie

- **Sociaalwerkpraktijken ontplooiën zich niet in een vacuüm**
 - Onzekerheid over de eigen bijdrage
- Uitdaging om bijdrage tot resultaat of impact zichtbaar te maken binnen complexe context
 - Evaluatieonderzoek naar impact van Geïntegreerd Breed Onthaal (iov kabinet welzijn) (Boost, Raeymaeckers, Hermans & Elloukmani, 2018)
 - Evaluatieonderzoek naar de Stek en onderbescherming (Mathys & Raeymaeckers, 2019)
 - Evaluatieonderzoek naar woonbegeleiding (Mathys & Raeymaeckers, 2021)
 - Evaluatieonderzoek naar brugfiguren

Naar een eigen benadering: werken met een programmatheorie

Social programmes are theories incarnate which “*begin in the heads of **policy architects**, pass into the hands of **practitioners** and, sometimes, into the hearts and minds of **programme subjects***” (Pawson, 2006, p. 28)

Werken met een programmatheorie

- Een programmatheorie is een geheel van ideeën en stellingen over hoe en waarom een programma of interventie leidt of verwacht wordt te leiden tot de vooropgestelde doelstellingen
- Doel = verklaren hoe en waarom een bepaalde interventie bepaalde resultaten teweegbrengt (impact heeft) binnen een specifieke praktijkcontext ten aanzien van specifieke doelgroepen (Astbury & Leeuw, 2010; Pawson, 2013)
- Kritisch voor klassieke evaluatiemethoden om hun eenzijdige focus op behaalde resultaten en het vasthouden aan “meetbare” indicatoren (bv. deelnamecijfers, profielgegevens, ...)
- Niet ‘wat werkt?’, maar ‘wat werkt, voor wie, waarom (mechanismen) en onder welke omstandigheden (context)?’ (White, 2009)

Handelingstheorie: beschrijvende analyse

Wat doet men in de praktijk?

- Is er een verschil tussen 'op' papier en 'in de praktijk'?
- Welke contextfactoren zijn van belang?
- Doelstellingen?
- Welke actoren zijn betrokken?
- Welke interventies worden ondernomen?
- Welke resultaten wil men bereiken?

Veranderingstheorie: verklaring

Op welke manier zal wat je doet leiden tot een bepaalde (wenselijke) verandering?

- Welke mechanismen en randvoorwaarden?
- In een complex proces zijn er meerdere stappen en mechanismen
- Eens je dit helder hebt, wil je met gepaste data gaan toetsen of het echt wel zo werkt en waarom (niet)

- Met de veranderingstheorie wil je:
 - De veronderstelde relatie tussen je interventie en uitkomsten expliciet maken
 - De logische samenhang van interventies, mechanismen en uitkomsten achterhalen.
 - Eénduidig en lineair of complex en veranderlijk

Voorbeeld

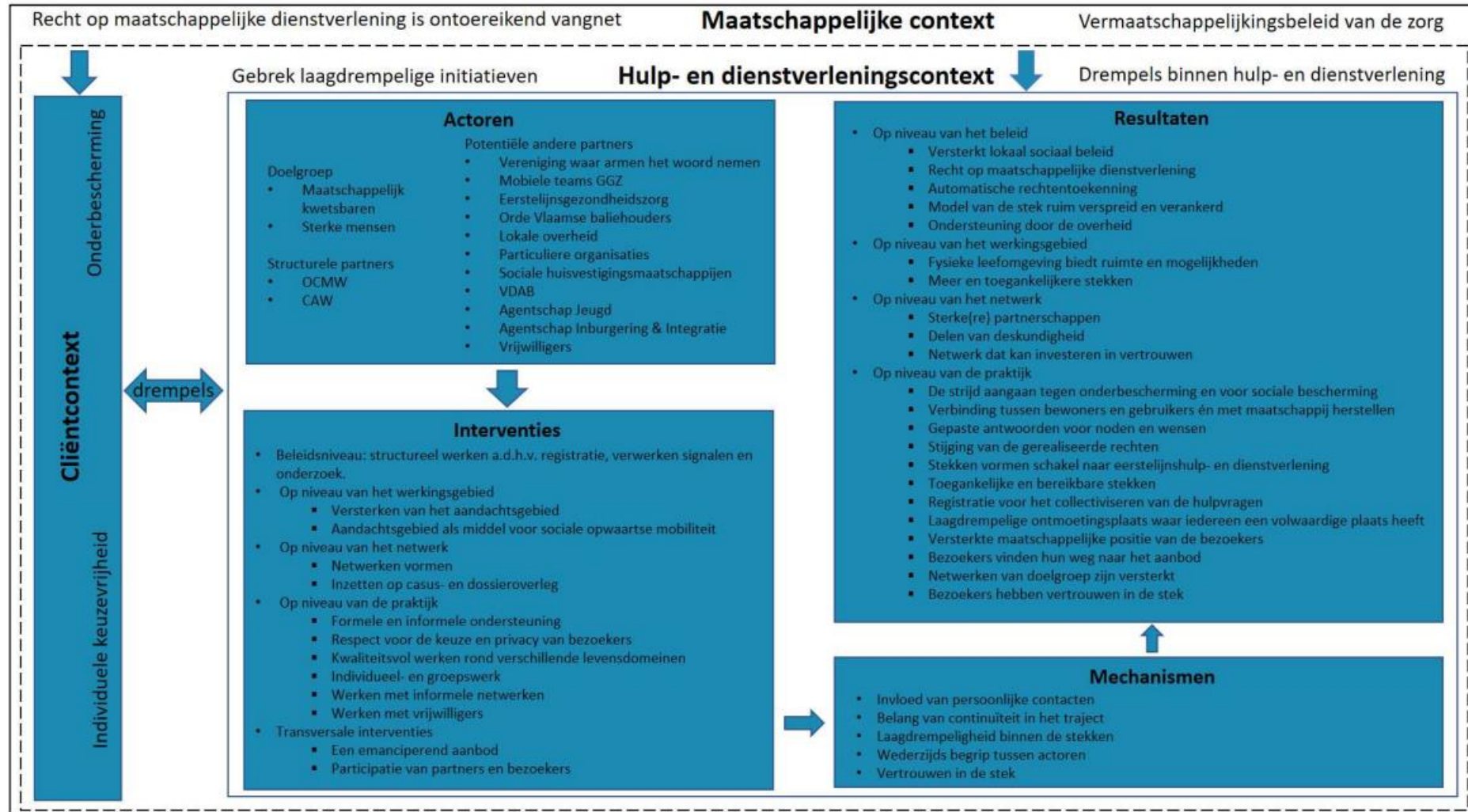
Organisationeel leren in sociaalwerkorganisaties: van evaluatie naar praktijkontwikkeling

Mathys & Raeymaeckers, 2023

Onderzoeksverloop

1. Beleidsdocumentenanalyse en gesprekken met projectontwikkelaars van 'de STEK': programmatheorie ontwikkelen
2. Literatuurstudie om de programmatheorie verder te nuanceren en onderbouwen
3. Kwalitatief onderzoek binnen vier pilootprojecten om te kijken hoe praktijkwerkers het kader van 'de STEK' interpreteren en implementeren → ontwikkelen van lokale programmatheorieën
4. Model ontwikkelen van de werkzame mechanismen en kritische randvoorwaarden van 'de STEK'
5. Onderzoek naar de factoren die praktijkontwikkeling bevorderen/belemmeren n.a.v. een evaluatieonderzoek

De STEK: blik vanuit de projectontwikkelaars

Programmatheorie 'de STEK'

Vaststellingen?

- Mechanismen werden niet expliciet geformuleerd in beleidsdocumenten
- Weinig mechanismen op niveau van hulpverlening en hulpverleningsrelatie
- De waarom-vraag is vaak moeilijk te beantwoorden

Ervaring:

- Programmatheorie helpt communiceren over projecten
- Programmatheorie ontwikkelen geeft inzicht in projecten

De STEK: de blik vanuit de praktijk

Mechanismen achterhalen vanuit een multi-stakeholder perspectief

- Opbouwwerkers
- Doelgroep
- Partners
- Vrijwilligers
- (lokale) beleidsmedewerkers

Inzicht in waarom sociaal werkers iets doen en welke effecten dit heeft op de doelgroep

De STEK: de blik vanuit de praktijk

Informaliteit als uitgangspunt

- Eerste stap via een open onthaal

Mensen moeten hier vlot kunnen binnenstappen. [...] Het is een andere manier om mensen hier naartoe te leiden: een laagdrempelig, doorlopend onthaal waar mensen gewoon binnen en buiten kunnen wandelen. We proberen er tenminste voor te zorgen dat er steeds iemand is, zodat mensen hier gemakkelijk terecht kunnen en vragen kunnen stellen. (Opbouwwerker)

- Blijvend engagement via keuzevrijheid
- Vertrouwensrelatie door responsieve & nabije opbouwwerker

Heel vaak zit ik daar aan mijn bureau en de praatgroep daar. Die zijn hun ding aan het doen. Ik ben dan aan het werken en vanaf het moment dat die een vraag hebben, dan weten die mij te vinden. Dan word je betrokken in het gesprek. Of als er een probleem is en je passeert om naar het toilet te gaan, dat zijn momenten dat je contact hebt. (Opbouwwerker)

Van evaluatie naar praktijkontwikkeling

SAAMO kreeg extra middelen van de Vlaamse overheid

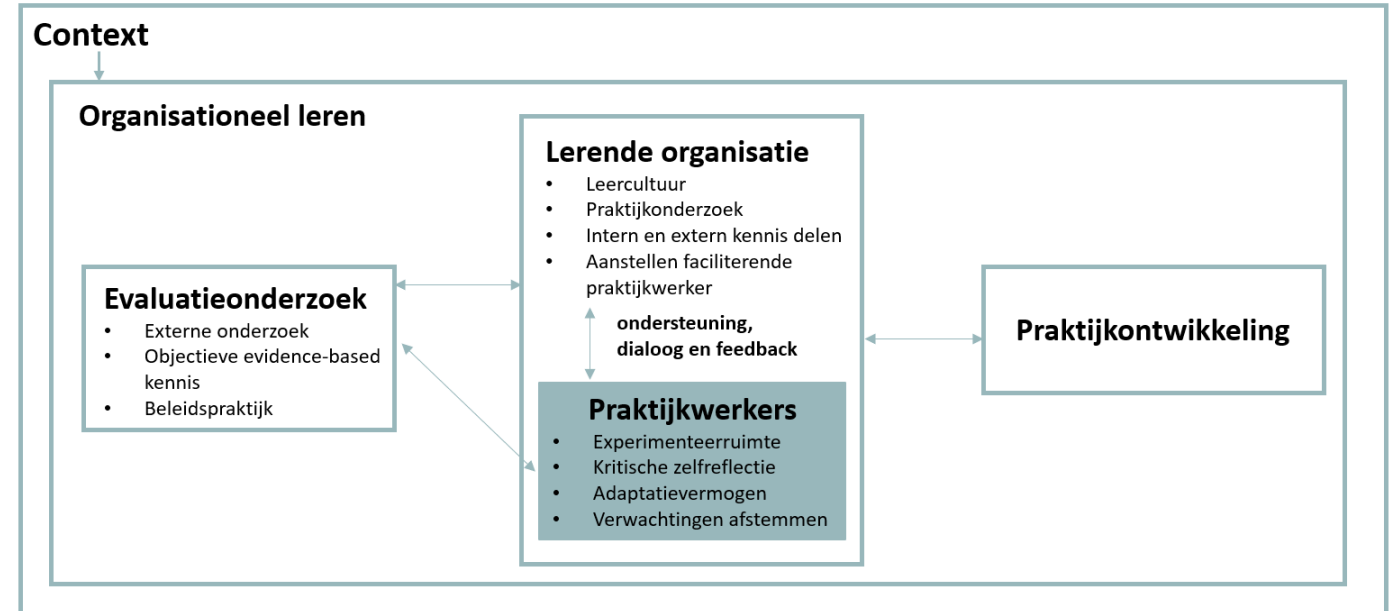
- 16 nieuwe STEK-praktijken werden uitgebouwd samen met lokale besturen en partnerorganisaties
- Medewerkers van de lokale STEK-praktijken wisselen ervaringen en expertise uit
- In focus- en werkgroepen gaan ze dieper in op herkenbare kwesties voor alle STEK-praktijken

→ Inzetten op leer- en ontwikkelingsmogelijkheden

Van evaluatie naar praktijkontwikkeling

Maar...

- Context
- Lerende organisatie
- Praktijkwerkers

Het leerproces is niet lineair en vereist een interactie tussen alle componenten.

Uitsmijter

- Investeren in impactevaluatie is noodzakelijk: wat organisaties en sociaal werkers bereiken valt niet enkel te vatten in de cijfers die ze moeten verzamelen
- De inkanteling in de praktijk vraagt een doordachte, weloverwogen strategie die rekening houdt met factoren op niveau van de context, de organisatie en de sociaal werker
- Rol van de subsidiërende overheid? De passieve opdrachtgever of de betrokken en actieve actor in het impactverhaal?

Verantwoording vanuit een lerend perspectief

1. Leren op basis van programmatheorie staat centraal in het verantwoordingsproces
2. Omdenken: complexiteit van sociaalwerkpraktijken als een gegeven beschouwen
3. Top down opgelegde indicatoren en outputresultaten werken niet
4. Dialoog over impactevaluatie vanuit samenwerkingsperspectief
5. Programmatheorie: geen blauwdruk maar helpt het analyseproces te sturen

Bedankt!

Contacteer ons:

Peter.Raeymaeckers@uantwerpen.be

Elien.mathys@uantwerpen.be